

I S T O R I E

Giuliano da Empoli, autor cu origini italo-elvețiene, este, probabil, cel mai în vogă scriitor francez al momentului, în același timp discutat și disputat. Născut în 1973 la Neuilly-sur-Seine, a studiat dreptul în Italia, absolvind ulterior un masterat în științe politice la Paris. A pendulat permanent între țări (Italia, Franța, Elveția), între limbi (italiana și franceza) și între profesii, impunându-se, pe rând și uneori simultan, ca jurnalist (presă scrisă, radio, TV), comentator, expert, consilier politic (la un moment dat, chiar al unui prim-ministru italian, Matteo Renzi), profesor (în momentul de față, la Sciences Po din Paris) și scriitor, mai întâi de eseuri, apoi de ficțiune. A debutat la doar douăzeci și doi de ani, în 1996, cu *Un grande futuro dietro di noi*, pentru care *La Stampa* l-a declarat „Omul anului“. Au urmat numeroase și importante volume de nonficțiune, între care *La guerra del talento* (2000), *Overdose* (2002), *Fuori controllo* (2004), *Obama, La politica nell'era di Facebook* (2008), *La prova del potere* (2015), *La rabbia e l'algoritmo* (2017), *Les ingénieurs du chaos* (2019). Da Empoli a atins deplina notorietate și succesul deopotrivă de critică și de public cu primul său roman (și a doua sa carte în franceză), *Magul de la Kremlin* (*Le mage du Kremlin*; tr. Humanitas Fiction, 2023), apărut la începutul anului 2022, care s-a bucurat de aprecierea unanimă a publicului și a criticii, primind Marele Premiu pentru Roman al Academiei Franceze și Premiul Honoré de Balzac și ajungând până în selecția finală a prestigiosului premiu Goncourt. Cel mai recent titlu, *Vremea prădătorilor* (*L'Heure des prédateurs*, 2025; tr. Humanitas Fiction, 2025), surprinde cu acuitate și luciditate transformarea profundă a structurilor de putere mondiale, ale cărei consecințe amenință să dinamiteze existența fiecăruia dintre noi. În 2025, Giuliano da Empoli a primit Premiul Cultural Leenaards „pentru parcursul său remarcabil și stilul excepțional“.

GIULIANO DA EMPOLI

Inginerii haosului

Traducere din franceză și note
de Liliana Urian

HUMANITAS

Redactor: Cristian Negoită
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Sabina Lungu
DTP: Florina Vasiliu, Veronica Dinu

Tipărit la Livco Design

Giuliano da Empoli
Les ingénieurs du chaos
© 2019 éditions Jean-Claude Lattès;
2023 pour la postface inédite.
Première édition: mars 2019.

© HUMANITAS, 2026, pentru prezenta ediție în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Empoli, Giuliano da
Inginerii haosului / Giuliano da Empoli; trad. și note
din lb. franceză de Liliana Urian. – București: Humanitas, 2026
ISBN 978-973-50-9135-4
I. Urian, Liliana (trad.)
32
316

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

„Oamenii răi au înțeles, fără îndoială, ceva
ce oamenii buni ignoră.“ —Woody Allen

CUPRINS

<i>Introducere</i>	9
1. O Silicon Valley a populismului	25
2. Un Netflix al politicii	36
3. Waldo cucerește planeta	59
4. Trollul-șef	83
5. Un cuplu ciudat la Budapesta	110
6. Fizicienii	130
<i>Concluzii</i>	155
<i>Postfață</i>	167
<i>Note bibliografice</i>	181

INTRODUCERE

Pe 19 februarie 1789, Goethe se află la Roma. Ajuns în oraș la începutul toamnei, s-a instalat într-un apartament oarecare de pe Via del Corso, de unde poate contempla, fără să fie văzut, forfota de pe artera principală a centrului istoric. Poetul a venit să caute în Cetatea Eternă tot ceea ce a lipsit până atunci din viața lui de copil-minune al literaturii germane, de consilier personal al marelui duce de Weimar, de responsabil al minelor și al administrației drumurilor din ducat. Dar, înainte de toate, a venit să caute libertatea de a dispune de timpul său după cum pofteste. Ca să nu fie deranjat de admiratorii tânărului Werther, care îl urmăresc de ani de zile oriunde merge, a hotărât să folosească o identitate falsă, cea a unui pictor, Jean-Philippe Möller, care îi garantează deocamdată liniștea de care are nevoie.

În ziua aceea însă, afară e mare agitație. Așa că poetul se apleacă peste pervazul ferestrei și o scenă neașteptată i se prezintă în fața ochilor: pe balcoane și în fața porților mari ale imobilelor vecine, locuitorii au așezat scaune și covoare, ca și cum dintr-odată voiau să transforme strada în salon. În acest timp, pe Corso, sensul de circulație al caleștilor s-a inversat,

producându-se haos, și niște personaje ciudate au început să-și facă apariția în mulțime. „Niște tineri deghizați în femei din popor, îmbrăcați în costume de sărbătoare strânse pe corp, cu sâni descoperiți, îndrăzneți până la insolență, îi mângâie pe bărbații care le ies în cale, le tratează cu familiaritate și fără considerație pe femei, ca pe niște surate, și se dedau la tot felul de excese, după cum le dictează capriciul, mintea și vulgaritatea.“ În același timp, „femeilor le face și lor plăcere să se arate în haine bărbătești“, producând reacții confuze, pe care poetul nu ezită să le califice drept „foarte interesante“. În mijlocul mulțimii există chiar un personaj cu două fețe: „Nu se înțelege unde-i este chipul, unde-i este spatele și nici dacă se duce sau vine“.

Este începutul carnavaulului, sărbătoarea care întoarce lumea cu susul în jos, răsturnând nu doar raporturile dintre sexe, ci și pe acelea dintre clase și dintre toate ierarhiile care guvernează în mod normal viața socială. „Aici este suficient un semnal“, mai scrie Goethe, „pentru a anunța că fiecare poate să facă pe nebunul după cum are chef și că, exceptând loviturile de bătă și de cuțit, aproape totul este permis. Diferența dintre caste, cele de jos și cele de sus, pare pentru o clipă suprimată; toți se apropie unii de alții, toți acceptă cu dezinvoltură ceea ce li se întâmplă, în timp ce libertatea și îngăduința sunt menținute în echilibru de buna dispoziție universală“.

Într-o asemenea atmosferă, vizitii se deghizează în nobili, și nobilii, în vizitii. Ba chiar și stareții în robă neagră, tratați de obicei cu cel mai mare respect, devin ținta ideală a proiectilelor de cretă și de argilă. Astfel, foarte repede, bieții oameni se trezesc plini din

cap până-n picioare de pete albe și cenușii. Nimeni nu poate scăpa de atacuri, și cu atât mai puțin membrii celor mai de văză familii, care se strâng la Palazzo Ruspoli, unde se declanșează asalturile cele mai perverse și bătațiile cele mai sângeroase. În același timp, marionetele Polichinelle, apărute cu sutele, se adună în alt loc, apoi aleg un rege, îl încoronează, îi pun un sceptru în mână, îl însoțesc în sunetul muzicii și îl conduc cu surle și trâmbițe în susul străzii Corso într-un mic car alegoric împodobit.

Toate acestea se desfășoară într-o atmosferă de bucurie generală, chiar dacă Goethe nu ratează prilejul de a nota câteva note false: „Nu arareori“, scrie el la un moment dat, „se întâmplă ca încăierarea să devină serioasă și generală; și atunci este îngrozitor să vezi înverșunarea și ura personală cu care se dezlănțuie toți“. Sau, descriind cursa de cai care se desfășoară pe Corso, el menționează incidente grave și „numeroasele tragedii care, de altfel, trec neobservate și cărora nimeni nu le dă importanță“. Este latura obscură a carnavalului, combinația inextricabilă dintre sărbătoare și violență pe care se sprijină potențialul său subversiv și care le lasă mai mereu participanților o îndoială latentă cu privire la adevărata natură a ceea ce s-a petrecut în realitate. Carnavalul nu este o sărbătoare ca oricare alta, ci expresia unui sentiment profund și irepresibil care mocnește sub cenușa culturii popoarelor. Nu e o întâmplare faptul că, așa cum mai notează Goethe, nu e vorba de o celebrare oferită poporului de autorități, ci de o „sărbătoare pe care poporul și-o oferă lui însuși“.

Încă din Evul Mediu, carnavalul oferă poporului ocazia de a răsturna, simbolic și pentru o perioadă de

timp limitată, toate ierarhiile instituite între putere și cei dominați, între nobil și trivial, între sus și jos, între rafinat și grosolan, între sacru și profan. În acest climat, nebunii devin înțelepți, regii, cerșetori, iar realitatea se confundă cu fantezia. O răsturnare simbolică ce se termină aproape întotdeauna cu alegerea unui rege, substituit temporar al autorității în funcție.

Nu trebuie să ne mirăm, așadar, dacă frontiera dintre dimensiunea ludică și dimensiunea politică a carnavalului a fost mereu fragilă. O atestă numeroasele episoade în timpul cărora sărbătoarea s-a transformat în revoltă, ba chiar a generat adevărate masacre ori de câte ori oamenii din popor nu s-au mulțumit să-i destituie pe cei puternici pentru a râde, ci au încercat să-i asasineze de-adevăratelea. Nici nu-i de mirare că această sărbătoare a fost abolită mai peste tot, inclusiv la Roma, imediat după Revoluția Franceză, de teamă să nu se producă o contagiune. În Franța, chiar iacobinii au fost cei care au suprimat carnavalul, mergând până la aplicarea pedepsei cu moartea pentru cel care ar fi avut îndrăzneala să se deghizeze. „Este o sărbătoare bună pentru popoarele de sclavi“, va spune Marat – Revoluția a provocat, cu adevărat și o dată pentru totdeauna, răsturnarea puterii, așadar este inutil să vă mai deghizați: circulați, nu e nimic de văzut aici.

Totuși, nici o putere n-a reușit vreodată să scape cu totul de carnaval și de spiritul său subversiv. De-a lungul secolelor, acesta a încetat să mai străbată străzile, regăsindu-se în pamfletele și caricaturile din ziarele populare, ajungând să iasă la suprafață mai recent în satira show-urilor televizate și în invectivele trollilor de pe internet. Dar abia astăzi carnavalul și-a

abandonat în sfârșit locul său preferat, la periferia conștiinței omului modern, pentru a dobândi o centralitate inedită, devenind noua paradigmă a vieții politice globale.

La Roma, la mai bine de două secole după vizita lui Goethe, carnavalul își reintră în drepturi. Pe 1 iunie 2018, un nou guvern preia puterea. Șeful lui este Mister Chance, „Domnul Șansă“, grădinarul. Precum Peter Sellers în filmul *Un grădinar face carieră*, Giuseppe Conte – noul președinte al Consiliului de Miniștri – este un anonim, adesea confuz, care, printr-o serie de coincidențe stranii, ajunge la vârful puterii. Dar, spre deosebire de grădinarul din film, a doua zi după numirea acestui profesor necunoscut și fără experiență politică, principalele ziare din străinătate încearcă să-l demaște. Astfel, ele dezvăluie că singurul document informativ disponibil despre Mister Conte, CV-ul său publicat online, este plin de *fake news*. Din acest moment, din toate colțurile planetei începe să plouă cu dezmințiri ale celor mai prestigioase universități din lume – New York University, Cambridge, Sorbona –, care sunt citate în CV-ul grădinarului în calitate de „locuri de perfecționare“ și care țin să precizeze că acesta nici n-a călcat pe-acolo.

Totuși, în ciuda acestei demascări mondiale, imperurbabilul Mister Conte își continuă ascensiunea în vârful instituțiilor italiene. Ceea ce le permite celor doi lideri politici ai Mișcării Cinci Stele și ai Ligii, adevărații oameni puternici din noul guvern, să-și realizeze obiectivul, adică să-și ocupe liniștiți locul pe următoarele două trepte ale podiumului. Măcar primul, liderul Mișcării Cinci Stele, Luigi di Maio, numit

vicepreședinte al Consiliului și ministru al industriei și al muncii, n-are probleme cu CV-ul. În vârstă de treizeci și trei de ani și fără diplomă universitară, el nu are decât o singură experiență profesională la activ înainte de a deveni deputat, grație celor 189 de voturi obținute la alegerile preliminare online ale Mișcării Cinci Stele: agent de securitate pe stadionul San Paolo din Napoli – „Lucram la nivel înalt, am condus multe VIP-uri la locul lor“, a declarat el pentru *Corriere della Sera*. Dar asta nu-l împiedică să-și asume rapid unul dintre primele roluri ale noului carnaval roman, remarcându-se prin extraordinara lui capacitate de a se contrazice în decurs de doar câteva ore și de a produce gafe și *fake news* pe bandă rulantă. Ca atunci când declară că guvernul tipărește șase milioane de carduri pentru salariile cetățenilor, deși dispoziția respectivă nu fusese încă aprobată și nici măcar prezentată în parlament. Sau ca atunci când, aflat în vizită oficială în China, i se adresează liderului suprem, Xi Jinping, cu „domnule Ping“.

Însă adevăratul om puternic, încoronat de *Time Magazine* ca noua figură politică a Europei, este totuși celălalt vicepreședinte, Matteo Salvini, care încă de la instalarea în funcție oferă spectacolul incredibil al unui ministru de interne care scrie mesaje pe Twitter aproape în fiecare zi pentru a răspândi frica și a incita la ură rasială. De la începutul mandatului său, mai multe zeci de „filmulețe șocante“ distribuite online de Salvini au ca subiect delictе sau abuzuri comise de persoane de culoare sau de imigranți ilegali, de la cazurile cele mai grave la evenimentele cele mai banale. „Astăzi, în toată Italia“, comentează el, de exemplu, în vara anului 2018, „credincioșii musulmani au celebrat

sărbătoarea sacrificiului, care prevede sacrificarea unui animal, tăindu-i-se gâtul. La Napoli, iedul a fost salvat în ultimul moment, dar în restul țării mii de animale au fost ucise fără milă.“

În mod evident, chiar dacă ocupă o funcție publică, „Căpitanul“, cum îl numesc partizanii săi, nu se prea sinchisește de veridicitatea faptelor pe care le avansează. El nu ezită să difuzeze o informație falsă despre solicitanții de azil care ar fi organizat o manifestație la Vicenza pentru a putea urmări canalul de televiziune Sky. O poveste care fusese dezmințită de prefectură, adică de un organ aparținând ministerului pe care Salvini îl conduce.

La prima lor apariție pe scenă, ceilalți membri ai guvernului sunt, de la primul până la ultimul, necunoscuți publicului italian. Dar ei nu întârzie să se remarce. Astfel, chiar în ziua instalării sale în funcție, noul ministru al familiei declară că „familiile gay nu există“. Cât despre ministra sănătății, interpelată pe tema vaccinurilor, aceasta răspunde că ea, personal, este pentru, dar că se pot susține și opinii contrare. La rândul său, ministrul justiției pune imediat pe ordinea de zi una din măsurile esențiale ale programului său: abolirea prescripției răspunderii penale. În țara populismului real trebuie să fie posibil să intentezi un proces oricui în orice moment. Și nu întâmplător, atunci când cere parlamentului votul de încredere pentru guvernul său, Mister Conte are un lapsus și declară că este gata să facă orice pentru a apăra „prezumția de vinovăție“.

După câteva zile, pentru a completa rândurile guvernului, se prezintă pe scenă alte personaje care, la rândul lor, par desprinse din serialul *Monty Python*.